

Bölüm 2

ABBÂSÎ SARAYINDA TÜRK ASILLI CARİYELER

Fatih GÜZEL¹

GİRİŞ

İslam fetihlerinin doğuda ve batıda genişlemesiyle birlikte fethedilen bölgelerden Arap olmayan milletler, Müslüman nüfusuna dâhil olmuşlardır. Emevîlerin Arapçı politikaları nedeniyle Mevali olarak isimlendirilen Arap olmayan Müslümanlar ile Araplar arasındaki ilişkiler düşmanca gelişmiştir. Bu durumdan istifade eden Abbâsîler, 750 yılında Mevâlî'nin desteği ile kanlı bir mücadelenin sonunda hilafeti Emevîlerden devralmışlardır. Abbâsîler döneminde Emevî taraftarı olarak görülen Araplar tedrici olarak devlet yönetiminden dışlanmış, yerlerini İranlılar ve Türkler almıştır. Bu politikanın bir sonucu olarak da Abbâsî halifelerinin sarayları Arap olmayan cariyelerle dolmuştur. Birkaçı istisna edilecek olursa Abbâsî halifelerinin annelerinin tamamı Arap olmayan cariyelerdir. Hilafet sarayına alınan cariyelerden önemli bir bölümü de o dönemde güzellikleri ile bilinen Türk asıllı cariyelerdir.

Köleler ve cariyeler harp esnasında esir edilen veya barış zamanında satın alınmak suretiyle elde edilen gayr-i müslimlerden oluşmaktaydı. Kölelerin bir kısmı siyahi bir kısmı ise beyaz ırktandı. Beyaz ırktan olanlar Türk, Grek, Slav ve Ermeni soyundan geliyorlardı. Köleler Bağdat'a Cellâbî, Rakikî gibi isimlerle anılan köle satıcıları tarafından dünyanın her tarafından getirilerek Bağdat'ın köle pazarı olan Sûku'-Râkik de satılırdı. Bağdat'ta satışı sunulan köleler Nehhâs ismi verilen görevliler tarafından satışı sunulurdu. Cariye olarak isimlendirilen kadın köleler ev hizmetlerinde aşçı, bebek bakıcısı, sütanne olarak kullanılıyordu. Kadın köleler olan cariyeler köle pazarlarında şarkı, şiir söylemek, sohbet etmek, ev işleri yapmak gibi özelliklerine göre ayrılırlardı. Farklı ırklardan köleler farklı özelliklerle meşhur olmuşlardı. Cinsellik için berberi köleler, ev muhafazası için Rum köleler, güzelliği için Türk köleler, çocuk sahibi olmak için İranlı köleler, sütannelik için ise zenci köleler tercih edilirdi (Termenânî, 1979: 90-91).

O dönemde Arap toplumunda Türk kızları güzellikleri sebebiyle satın alınıyorlardı. IX. yüzyılda yaşamış olan, köleler hakkında bir risale yazan Hıristiyan

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karatekin Üniversitesi, fatihguzel75@hotmail.com

ları, valiler ve devlet adamları tarafından titizlikle yetiştirildikten sonra halifeye hediye olarak takdim ediliyorlardı. Abbâsilerden Ebu Abdullah es-Seffah, Mehdî ve Emîn dışındaki halifelerin tamamının anneleri farklı milletlerden cariyelerdi. Özellikle annesi Türk asıllı bir cariyeye olan Halife Mu'tasım döneminde binlerce Türk asıllı asker Abbâsî ordusunda hizmet etmeye başlamıştır. Ordunun vurucu gücünü teşkil eden Türklerden oluşturulan ordu zamanla Abbâsî devlet mekanizmasını ele geçirmiştir. Abbâsî devlet yönetimi Türk komutanların vesayetine girdikçe Abbâsî hilafet sarayı Türk cariyelerle dolmuştur. Abbâsî sarayındaki Türk cariyeler genellikle şarkı ve şiir okuma konusunda yetiştirilmişlerdir. Halifelerin annelerinin bir kısmı da Türk asıllı cariyelerdi. Mu'tasım, Mütevekkil, Müktefi, Kâhir, Mustazhir, Nâsır, Zâhir ve Mustansır olmak üzere dokuz Abbâsî halifesinin anneleri Türk asıllı cariyelerdir. Oğlu halife olan Türk asıllı cariyeler devlet yönetiminde etkili olmuşlardır. Özellikle Halife Muktedir'in annesi Seyyide şağab, Abbâsî tarihinin bir dönemine damga vurmuştur. Abbâsî halifeleri Türk asıllı cariyelerin dışında Tolunoğulları ve Selçuklu hanedanından prenseslerle siyasi evlilikler yapmışlardır. Ancak bu evliliklerin doğan çocukların hiç biri hilafet makamına oturamamışlardır.

KAYNAKLAR

1. Termanini, A. (1979). *er-Rıkkı Mazihı ve Hazırıhu*. Kuveyt: Alemü'l-Ma'rifet Kuveyt.
2. Mez, A. (1957). *el-Hadaretü'l-İslâmiyye fi'l-Karnı'r-Rabi' el-Hicri Asrın-Nehda fi'l-İslâm*. (Çev. Muhammed Abdülhâdi Ebû Ride). Kâhire: Lecnetü't-Te'lif ve't-Terceme ve'n-Neşr.
3. İsa, A. (1981). *Târihu'l-Bimaristanât fi'l-İslâm*. Kâhire: Dâru Râidi'l-Arabî.
4. Büşra, S. A. (2015). *Hukuku'l-Mer'e fid-Devleti'l-Abbâsiyye fi'l-İrâk*. Gazze Câmîatü İslâmiyye Killiyyetü'l-Âdâb. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
5. Cebbar Beg, M. (1987). Abbâsî İdaresi Altındaki İslam Toplumunda Serfler. *Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Der.*, 7, 519-535.
6. Eyyub, İ. (1989). *Tarihu'l-Abbâsiyyu's-Siyâsiyyu ve'l-Hadâriyyu*. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
7. Eyyubî, Muhammed b. Takıyyüddin (2005). *Mizmarü'l-hakaik ve sırrü'l-halaik*, (Thk. Hasan Hebeş). Kâhire: el-Hey'etü'l-Mısıriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb.
8. Feyzullah, H. (2013). *Devru'l-Cevâri' ve'l-Kahramânât fi'l-Hilâfeti'l-Abbâsiyye*. Bağdat: Dâru Mektebeti Adnân
9. Bedevî, H. (1998). *Mevsuat Şehîrât en-Nisa*. Amman: Dâru's-Saat li'n-Neşr.
10. İbn Asâkir, Ali b. Hasen (2011). *Tarihu Medineti Dimeşk*. Beyrut: Daru'l-Fikr.
11. İbn Cübeyr, Ebü'l-Hüseyn Muhammed b. Ahmed (2013). *Endülüsten Kutsal Topraklara*, (Çev: İsmail Güler), İstanbul: Selenge Yayınları.
12. İbn Kesîr, İmâdüddin Ebü'l-Fidâ b. Ömer (1998). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. (Thk: Abdullah Abdülmuhsin et-Türkî). Hecer: Dâru'l-Hecer.
13. İbn Tağriberdi, Cemalüddin Ebü'l-Mehâsin Yusuf (1992). *en-Nücûmuz-Zâhira*. (Thk: Muhammed Hüseyin Şemsüddin). Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
14. İbnü'l-Cevzi, Ebü'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahmân b. Ali (1992). *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mülâk ve'l-Ümem*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
15. İbnü'l-Esir, İzzeddin Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed. (1965). *el-Kamil Fi't-Tarih*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye,
16. İbnü'l-İmad el-Hanbeli. (1988). *Şüzuratü'z-Zeheb*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr.

Tarih Araştırmaları

17. İbnü'l-İmrânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. (1999). *el-İnbâ' fî Târihi'l-Hulefâ'*. (Thk: Kâsim es-Sâmerrâî). Kâhire: Dâru Âfâki'l-Arabî.
18. İbnü'l-Mu'tezz. (ty.). *Tabakâtü's-Şuarâ*. (Thk: Abdüssettar Ahmed Ferrac). Kâhire: Dâru'l-Meârif.
19. İbnü's-Sâî, Ebû Talib Taceddin Ali b. Enceb. (h.1309). *Muhtasar Ahbâru'l-Hulefâ'*. Mısır: Matbaa Âmiriyye.
20. İbnü's-Sâî, Ebû Talib Taceddin Ali b. Enceb. (1993). *Nisâü'l-Hulefâ'*, thk. Mustafa Cevad, Kâhire, 1993
21. İhsan, A. (2015). Abbâsi Devlet Yönetiminde Kadınların Etkisi Seyyide Şağab Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (40), 827-839.
22. İsfehânî, Ebü'l-Ferec (1984). *el-İmâ' eş-Şevâri'*. (Thk: Celil el-Atiyye). Beyrut: Dâru'n-Nidâl.
23. Karamânî, Ahmed b.Yusuf (1992). *Ahbârü'd-Düvel ve Âsâru'l-Üvel fi't-Târih*. (Thk: Ahmed Hatit-Fehmi Sâd). Beyrut: Âlemü'l-Kütüb.
24. Zihni, M. E. (h.1294). *Meşahirü'n-Nisa*, İstanbul : Dâru't-Tibâati'l-Âmire.
25. Meliha A. (1986), Min Hasâisi Siretü Seyyide Şağab, *Mecelletü Müerrihi'l-Arabî*. 28, 98-105.
26. Mes'ûdi, Ebü'l-Hasen Ali b. Hüseyin (2005). *Mürücu'z-Zehab*, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye.
27. Pamukçu, E. (1994). *Bağdat'ta İlk Türkler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
28. Reşid b. Zübeyr (1959). *Kitabü'z-Zehair ve't-Tuhaf*. (Thk: Muhammed Hamidullah). Kuveyt: Dâiretü'l-Matbuat ve'n-Neşr.
29. Safedi. Selahuddin Halil (2000). *el-Vâfi bi'l-Vefayât*. Beyrut: Dâru İhyâi Türâsi'l-Arabî.
30. Sûli, Ebû Bekir Muhammed b. Yahya (1999). *Kısmun min Ahbâri'l-Muktedir Billâh el-Abbâsi Târihu'd-Devleti'l-Abbâsiyye min sene 295 ilâsene 315 hicriyye*. (Thk: Halef Reşid Numân). Bağdat: Dâru's-Şuûni's-Sekâfeti'l-Âmme.
31. Suyûtî, Celalüddin Abdurrahman (1979). *el-Müstazraf min Ahbâri'l-Cevâri'*. (Thk: Selahuddin Müneccid). Beyrut: Dâru Kütübü'l-Cedid.
32. Suyûtî, Celalüddin Abdurrahman (2013). *Târihu'l-Hulefâ'*, Katar: Vizâratü'l-Evkâf ve Şuûni'l-İslâmiyye.
33. Taberî Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim, Beyrut, 1967.
34. Taif, K. E. (2009). *el-Mer'etü'l-Abbâsiyye ve Nüfûzuhâ fi dâri'l-Hilâfe* (h.132-232/m. 749-848). *Mecelletü Külliyyeti'l-Âdâb, Câmiatü Tanta*, 22, 988-1043.
35. Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed (1985). *el-İber fi men Gaber*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
36. Zeydân, C. (1974). *İslâm Medeniyeti Tarihi*. (Trc: Zeki Meğamiz). İstanbul: Özdemir Matbaası, 1974.